

Johan Coenraad Altorf (1876 - 1955), de man die onderwijsvernieuwer Jan Ligthart vereeuwigde

Sporen van veelzijdig Haags kunstenaar

In De Oud-Hagenaar van 7 juli van dit jaar schreef Rob Lubbersen een lezenswaardig artikel met de toepasselijke naam 'Dé Haagse School en een Haagse school'. Hierin noemt hij tot tweemaal toe de kunstenaar Jan Altorf. In een biografie over de schoolmeester Jan Ligthart die ik alweer enkele jaren geleden schreef, staan een twee werken van Altorf die verband houden met onderwijsvernieuwer Jan Ligthart. Voor mij reden genoeg om een poging te wagen om meer over deze kunstenaar te weten te komen en dat viel nog niet eens mee.

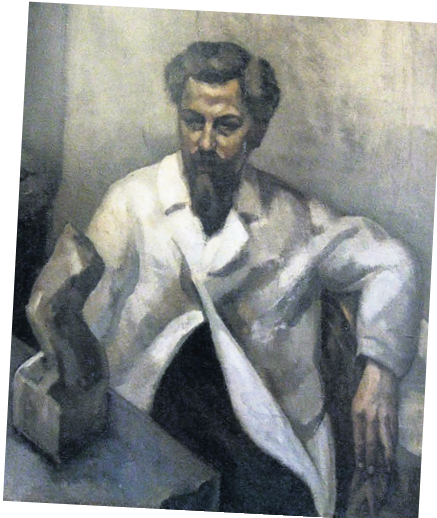
Jan Altorf is in 1876 in Den Haag geboren. Zijn vader, Jasper Adrianus Altorf, was timmerman en hij was getrouwd met Johanna Wilhelmina Beekman. Waar de naam Altorf vandaan komt, heb ik niet kunnen achterhalen. Het doet denken aan een plaatsje in Duitsland, maar ook in Frankrijk en zelfs in de Verenigde Staten kwam ik een stadje met deze naam tegen. Al op jonge leeftijd ging Jan in de leer bij een stoelenmaker en hier bleek al snel dat hij prachtig houtsnijwerk kon maken. Van 1888 tot 1890 volgde hij een tekencursus die gegeven werd op de Sint Vincentiuschool in het Westeinde en van 1894 tot 1897 treffen we hem aan op de winteravondcursus die gegeven werd in de Koninklijke Academie in Den Haag. Zoals in die tijd gebruikelijk was werkte hij samen met anderen aan opdrachten. Dit was onder andere het geval met Johan Thorn Prikker, die een vriend van hem zou worden. In 1901 begint hij als beeldhouwer voor zichzelf en een jaar later trouwt hij met Geraldina de Groot. Voornoemde Johan Thorn Prikker was getuige tijdens de huwelijksvoltrekking. Jan en Geraldina gingen op het adres Jacob van der Doesstraat 67 wonen en ze kregen vijf kinderen, vier dochters en een zoon. Later maakt hij gebruik van een tweetal ateliers in de buurt van zijn woonhuis en wel in de Trompstraat en in de De Ruyterstraat.

Art Deco stijl

Jan was een veelzijdig kunstenaar. Hij was zowel keramist als houtsnijder, beeldhouwer en meubelontwerper. De stijl waarin hij vooral werkte zijn we later Art Deco gaan noemen. Er is sprake van een strakke vormgeving zoals onder andere in de vele dierfiguren die hij gemaakt heeft te zien is. In het door H.P. Berlage ontworpen jachthuis Sint Hubertus, dat in het Park De Hoge Veluwe te vinden is, staat in de bibliotheek een prachtig voorbeeld hiervan. Een bronzen zeearend uit

- Gedenksteen, gemaakt voor de gevel van de school in de Tullinghstraat. De steen verhuisde later mee naar de Jan Ligthartschool in de Slicherstraat. -

- Portret van Jan Altorf, in 1926 geschilderd door Toon Kelder. -

vlakken opgebouwd. Hij ontleedde via tekeningen een dergelijke vogel als het ware en bouwde hem dan weer in vlakken op, waarbij hij vooral de kenmerkende vormen gebruikte. Van de mal hiervan zijn later enkele replica gemaakt onder de naam Altdorp. Berlage was een vriend van Jan Altorf en ze werkten vaak samen. Iemand anders die zorgde dat hij opdrachten kreeg was de Leidse kunstpedagoog H.P. Bremmer. Hoewel hij in eerste instantie zelf schilderde, ontwikkelde Bremmer zich tot kunstkenner en in deze hoedanigheid gaf hij adviezen bij aankoop van een kunstwerk en ook gaf hij cursussen op het gebied van de kunst. Een van de cursisten was Helene Kröller-Müller en hij heeft haar geholpen bij het samenstellen van haar kunstcollectie. Deze collectie was aanvankelijk in Den Haag te bezichtigen, later in Wassenaar en op dit moment in het Kröller-Müller museum in het Park De Hoge Veluwe. H.P. Bremmer, die ook wel de Kunstpaus genoemd werd, adviseerde haar om ook werk van Altorf te kopen. Jan was zowel lid van Pulchri Studio als van de Haagse Kunstkring. Hij is in 1955 overleden en hij ligt begraven op Nieuw Eik en Duinen.

Eerbetoon op internet

Hoewel ik tot slot enkele voorbeelden van zijn werk wil noemen, wijs ik u eerst op de indrukwekkende site: Johan Coenraad Altorf een "Haagse beeldende kunstenaar". Een inventarisatie en fotoreis door Rob Visser. Via Google kunt u deze site vinden. Hierin wordt uitgebreid ingegaan op het werk van Altorf en hoewel er ook buiten Den Haag voorbeelden van zijn

omvangrijke oeuvre te vinden zijn, gaat het hier toch vooral om Haagse voorbeelden.

Juliana-monument

In 1909 en 1910 werd op het toenmalige Juliana van Stolbergplein in het Bezuidenhout een door de architect J. Limburg ontworpen monument ter ere van de geboorte van prinses Juliana gebouwd. Het meest opvallende aan dit monument zijn een viertal leeuwen die door Altorf - samen met P.F. Ritter - uitgevoerd zijn. Tijdens het bombardement in 1945 is een groot deel van dit plein samen met de omliggende straten verwoest, maar wonder boven wonder bleef het monument redelijk intact. Dit plein lag op de kruising van de Juliana van Stolberglaan en de Adelheidstraat. Omdat dit plein later deel uit zou gaan maken van de Juliana van Stolberglaan zelf, is het monument in 1956 naar het Stuyvesantplein verplaatst.

- De visarend door Altorf in de bibliotheek van het jachtslot St. Hubertus op de Hoge Veluwe. -

Ligthart her-dacht

Na het overlijden van de bekende bovenmeester uit de Tullinghstraat, Jan Ligthart, werd er een comité opgericht dat als doel had de nagedachtenis van Jan Ligthart in ere te houden. Een tweetal collega's van hem, de Haagse schoolhoofden J.W. de Jong en J. Eigenhuis stonden aan de basis van dit comité. De voorzitter werd de latere hoogleraar pedagogiek en vriend van Jan, Robert Casimir. Er werd geld ingezameld om de vele boeken die Ligthart geschreven had op een eenvoudige manier in herdruk te laten verschijnen om ze vervolgens gratis aan bibliotheken en scholen aan te bieden. Dit comité heeft vijf jaar bestaan. Ook besloot men een beeldhouwer opdracht te geven om een toepasselijk kunstwerk te maken. De opdracht werd aan Jan Altorf verstrekt. En zo werd er op 24 mei 1917 een gedenksteen onthuld. Deze steen werd in de muur van de school in de Tullinghstraat gemetseld, de school waar Jan Ligthart dertig jaar gewerkt heeft. Omgeven door een tweetal konijntjes, een hand die een opengeslagen boek vasthoudt en enkele boombladeren staat hierop de tekst: "Hier werkte Jan Ligthart 1885 - 1916". Nadat deze school was afgebroken, kreeg

de school op het adres Hoefkade 99 de naam Jan Ligthartschool en de gedenksteen kreeg hier een plaatsje totdat ook deze school afgebroken werd. Op dit moment bevindt hij zich in de centrale hal van de Jan Ligthartschool op het adres Slicherstraat 5.

Borstbeeld

In 1901 werd de Haagsche Schoolvereniging opgericht. Jan Ligthart besloot samen met zijn vrouw Marie om hun kinderen - twee meisjes en een jongen - naar deze school te laten gaan. Omdat Ligthart ook toen al als een autoriteit op het gebied van de pedagogiek en het lesgeven bekend stond, werden zijn adviezen zeer op prijs gesteld. Enkele jaren later - in 1909 - werd het eerste Lyceum van ons land, het Nederlandsch Lyceum opgericht. Eén van de redenen was dat er behoefte bestond aan goed vervolgonderwijs voor de leerlingen van de Haagsche Schoolvereniging. We kunnen het Lyceum als een tussenvorm tussen de HBS en het Gymnasium zien. Met het volgen van de lessen in Grieks en Latijn wordt op het Lyceum op een later tijdstip - wanneer de leerlingen wat ouder zijn en beter kunnen kiezen - begonnen als op het Gymnasium. Door toedoen van Jan Ligthart is Robert Casimir de eerste directeur van dit Lyceum geworden en ook van deze school werd Ligthart adviseur. Ze kenden elkaar omdat ze vanaf 1902 samen een tijdschrift redigeerden. Tijdens de viering van het twintigjarig bestaan van dit Lyceum hield Casimir een rede over Jan Ligthart en Het Vaderland van 13 februari 1929 bericht hier onder andere over "Spreker [bedoeld wordt Casimir] kreeg van zijn leeraren een borstbeeld van Ligthart dat Altorf zal maken en dat in het Lyceum een plaats krijgt." Het beeld heeft hier jaren gestaan en staat momenteel in de hal van de Haagse Schoolvereniging, Nassaulaan 26. Het gaat hier overigens om een loodzwaar beeld. In verband met een tentoonstelling in het Volksbuurtmuseum moest ik het een flinke tijd geleden in mijn eentje vervoeren en dat was een hele sjouw.

De Dolphijn

En dan nog een beeld van de hand van Jan Altorf. Tussen 1901 en 1904

- Het borstbeeld dat Altorf maakte Jan Ligthart. -

werd er op het adres Badhuisweg 141 een villa gebouwd. Altorf kreeg de opdracht hier ter versiering een beeld aan toe te voegen. Hij heeft uit een brok steen een dolfijn gehouwen en deze werd rechts boven op de villa geplaatst. De villa kreeg dan ook de naam De Dolphijn. Deze villa is in 1938 gesloopt en op deze plaats werd het door Jan Wils ontworpen flatgebouw Dennehove gebouwd. De dolfijn kwam na een schenking in het Zuiderpark terecht. Eerst stond het bij een vijver, maar deze vijver is in de jaren zeventig gedempt en vervolgens is het beeld naar de Droogleever Fortuinweg verplaatst, waar het een plaatsje naast de brug kreeg.

Zoals ook uit de genoemde site van Rob Visser blijkt, zijn er her en der in onze stad nog beelden van Altorf te vinden. En dan te bedenken dat ik zo'n 25 jaar lang vrijwel dagelijks langs een door hem ontworpen gevelsteen heb gelopen. Ik doel dan op de steen bij de ingang van het hoofdgebouw van de Eerste Nederlandse Buitenschool. Toen de eerste directeur van deze school de heer J.J. Wagner 25 jaar aan deze

school verbonden was - in 1942 - werd deze steen in de muur gemetseld. Wagner was een enthousiaste imker, vandaar dat Altorf in deze steen een bijenkorf en enkele bijen uitgehakt heeft.

Carl Doeke Eisma
carleisma@planet.nl

- De Dolphijn die omzwervingen door de stad maakt en die nu te vinden is bij de brug aan de Droogleever Fortuinweg. -